

П. Ф. ГУРАЛЬ, М. М. КОБИЛЕЦЬКИЙ

Павло Федорович Гураль, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

Микола Мар'янович Кобилецький, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного і фінансового права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

РЕЦЕНЗІЯ НА КОЛЕКТИВНУ МОНОГРАФІЮ «СУДОВА ВЛАДА В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ, ЗАКОНОМІРНОСТІ, ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ» ЗА ЗАГАЛЬНОЮ РЕДАКЦІЄЮ І. Б. УСЕНКА*

Сьогодні часто обговорюється питання реформи судової влади. Вибіркове правосуддя, корупція та формалізм в українських судах призводять до падіння довіри населення до правосуддя, підривають їх віру у справедливість та ефективний захист прав і свобод людини і громадянина. У зв'язку з цим актуальним є аналіз як міжнародного, так і національного історико-правового досвіду щодо організації та діяльності судової влади. Особливий інтерес викликає колективна монографія за загальною редакцією проф. І. Б. Усенка «Судова влада в Україні: історичні витoki, закономірності, особливості розвитку». У цьому монографічному дослідженні розглядається сутність, зміст та конкретно-історичні форми здійснення судової влади у державах та подібних до них утвореннях, які в різний час існували на території сучасної України. Автори монографії звертають особливу увагу на історичний досвід, який доцільно врахувати у процесі сучасної судової реформи в Україні.

Не викликає заперечень структура монографії, яка побудована відповідно до проблемно-хронологічного принципу історико-правових досліджень. Монографія складається із вступу, 11 розділів, які поділяються на підрозділи, та висновків.

У монографії ґрунтовно висвітлено філософські й теоретико-правові засади судової влади, зокрема досліджено правосуддя й судову владу як чинники реалізації ідеї права, охарактеризовано судову владу в суспільних відносинах, визначено поняттєво-категоріальний апарат історико-правового дослідження судової влади. Автори ґрунтовно досліджують судову владу в скіфо-античну добу, зокрема визначено прояви судової влади у протидержавний період, проаналізовано основні історичні джерела про судову владу в скіфо-античну добу, викладено порядок здійснення судочинства та організації судових органів у скіфських ранньодержавних утвореннях та античних державах Північного Причорномор'я. Монографічне дослідження розкриває зміст судової влади Давньої Русі княжої доби (кінець IX – середина XIV ст.), зокрема подана загальна характеристика судової влади, досліджено княжий суд, церковні, третейські та доменіальні суди, доступність суду.

У монографії вдало висвітлено судову владу в Литовсько-польську добу, подано загальну характеристику судівництва на українських землях Великого князівства Литовського, Королівства Польського і Речі Посполитої, визначено основні риси судівництва в Галичині й Західному Поділлі у складі Королівства Польського, досліджено порядок здійснення судочинства у Великому князівстві Литовському, визначено сутність і тенденції еволюції судово-владних відносин у цей період. Ґрунтовно проаналізовано судову владу в Запорізькій Січі, зокрема охарактеризовано судову владу та її правові основи, визначено органи і посадові особи, уповноважені на здійснення судової влади, викладено принципи і процедуру судочинства. Автори лаконічно висвітлили судову владу в Гетьманщині, зокрема подали розуміння судової влади Гетьманщини в загальноісторичному контексті, дослідили систему судових установ та суддівство. У монографії детально розглядається судова влада на українських землях Російської імперії, а саме подається порядок здійснення

© П. Ф. Гураль, М. М. Кобилецький, 2016

* Судова влада в Україні : історичні витoki, закономірності, особливості розвитку : монографія / за ред. І. Б. Усенка ; кол. авт.: О. Н. Яриш, Т. І. Бондарук та ін. – К. : Наук. думка, 2014. – 504 с.

судової влади за дореформених часів, після реформи 1864 року та зміни, що відбулися в результаті судової контрреформи та на початку XIX ст.

Монографічне дослідження містить цікавий виклад дослідження щодо судової влади на українських землях Австрії та Австро-Угорщини, зокрема охарактеризовано організацію судової системи в Галичині та Буковині у складі Австрійської імперії (1772–1867 рр.) та Австро-Угорщини (1867–1918 рр.), проаналізовано судову владу в угорському Закарпатті у феодальні часи та після «весни народів» і австрійсько-угорського компромісу. Ґрунтовно висвітлено судову владу в добу української революції 1917–1921 рр., зокрема окремо досліджено судові реформи в 1917 – на початку 1918 р., у 1918 р., та у 1919–1920 рр., охарактеризовано судівництво в Західноукраїнській Народній Республіці, висвітлено судові реформи на Кримському півострові, проаналізовано діяльність недержавних та іноземних органів судової влади. Вдало подано зміст судової влади в радянську добу, досліджено процес становлення українського радянського судівництва (1917–1921 рр.), судові органи Радянської України у міжвоєнний період (1922–1941 рр.), судоустрій і судочинство в умовах воєнного стану (1941–1946 рр.), визначено причини і перебіг кризи тоталітарного судівництва і спробу її подолання (1946–1964 рр.), а також проаналізовано судівництво СРСР і УРСР в 1964–1991 рр. Ґрунтовно висвітлено процес становлення судової влади в незалежній Україні, зокрема проаналізовано зміни судоустрою і судочинства України із набуттям незалежності, досліджено процес закріплення основ судівництва України в Конституційному Договорі 1995 р. і Конституції України 1996 р. Рецензовану монографію завершують висновки, які підкреслюють її високий науковий рівень.

Позитивною рисою монографії є використання значної кількості історико-правової літератури.

Отже, рецензована монографія на тему «Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку» за загальною редакцією І. Б. Усенка написана на високому науковому й методологічному рівні, відповідає встановленим вимогам, є значним внеском у розвиток історико-правової науки, стане корисною для студентів, аспірантів, юристів-практиків, а також для законодавців. Тому монографія заслуговує на визнання наукової громадськості й надання високої нагороди і відзначення на державному рівні.

О. В. БАТАНОВ

Олександр Васильович Батанов, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

АКТУАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ФІЛОСОФІЇ ГІДНОСТІ, СВОБОДИ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ*

Ставши на шлях формування правової держави, для якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є головною соціальною цінністю, Україна радикально активізувала процес реалізації, охорони та захисту прав людини. Права людини сьогодні стали однією з ключових наукових проблем, які вивчаються із самих широких та різноманітних позицій – з філософсько-гуманістичної точки зору, в аспекті сутності та явища публічної влади, принципів перебудови політичної та правової системи, проведення господарсько-економічної та соціально-культурної політики, боротьби з екологічними загрозами, злочинністю тощо.

Важливість та актуальність даної теми не треба особливо доводити, оскільки права людини є органічним компонентом демократичного політичного простору, інструментом гуманізації суспільних відносин, формування творчої особистості та становлення постіндустріального людства, формування та функціонування соціально-правової державності та громадянського суспільства. На права людини покладають вирішення ряду внутрішніх, міжнародних та глобальних завдань. Права знаходять свою присутність практично в кожній сфері життєдіяльності людини, відображаючи її життя в особливому якісному стані, пов'язаному із затвердженням у громадській свідомості та практиці ідеї свободи особистості.

Вузловим пунктом теорії та практики прав людини, до якого мають стягуватися всі елементи наукового дослідження, поступово стає філософія людської гідності. Адже гідність людини є невід'ємною властивістю кожного, а право людини на повагу до її гідності є непорушним і невідчужуваним. Гідність людини – це основоположне джерело розуміння, реалізації та захисту прав людини, закріплених у Конституції і законах України, а також більшості міжнародно-правових документів у сфері прав людини.

Проголошений Конституцією України вектор на формування правової, соціальної та демократичної держави іманентно передбачає її функціонування на принципах верховенства ідеї людської гідності, бо така

© О. В. Батанов, 2016

* Рецензія на кн.: Мучник А. Г. Философия достоинства, свободы и прав человека / А. Г. Мучник ; Институт демократии и прав человека. – К. : Парламентское изд-во, 2009. – 672 с.